

● Faglig snakka

Motsetninger: En rekke av bærekraftsmålene har innebygde motsetninger hvor en ikke kan regne seg fram til hva som er best, skriver Egil Petter Stræte.

lustrasjonsfoto: Mostphotos

11-

Maktkamp om bærekraft

Begrepet bærekraft kan kompensere for et ensidig søkelys på klimatiltak og har dermed blusset opp i debatten om utviklinga i jordbruket.

På et overordna nivå klinger det bra med et helhetlig perspektiv for å kunne ivareta alle viktige hensyn, men det trengs debatt både om innholdet i begrepet bærekraft og om hvordan den helhetlige avveininga skal gjøres. Imens er det full fart med posisjonering med indikatorer for bærekraft.

Begrepet bærekraft fikk sitt gjennombrudd med Brundtlandkommisjonen i 1987. Deres oppgave var å utarbeide en langsiktig miljøstrategi for ei bærekraftig utvikling for verden. Bærekraftig ble forstått som å «sikre behovene i dag uten å gå på akkord med kommende generasjoners muligheter til å dekke sine behov».

Dette er grunnideen, og den etterfølgende diskusjonen ledet til ei tredeling av bærekraft: miljømessig, økonomisk og sosial. Noen mener også at styringsmessig bærekraft hører med. Dette understreker at bærekraft ikke bare tar hensyn til miljø og seinere klima, men det omfatter også at folk skal kunne leve gode liv, drive næring og forvalte naturressurser på en fornuftig måte.

Seinere ble dette fulgt opp med et vedtak i 2015 i FN om 17 bærekraftsmål fram mot 2030. Det arbeides med å konkretisere måter dette kan måles og vurderes på. FNs eget arbeid er et eksempel på dette, Sustainability Assessment of Food and Agriculture systems (SAFA). Videre er også EUs nye taksonomi, eller klassifiseringssystem for bærekraftig aktivitet, for å få til et grønt skifte et slikt verktøy.

Konkretisering av bærekraft gjøres også gjennom ulike former for sertifiseringer, både private og offentlige. Oppgående

Feil strategi

«Med andre ord, å vente på en konsensus om hva som er bærekraftig, kan være feil strategi.»

Egil Petter Stræte

Egil Petter Stræte er landbruksøkonom fra NMBU, og har doktorgrad i geografi om nyskaping i meieri-bransjen. Han er seniorforsker ved Ruralis.

næringsliv og ulike interesseorganisasjoner har sterk oppmerksomhet på denne kampen om detaljer i indikatorer og forbrukernes velvilje.

Ellers likeverdige varer får et fortrinn når det kan reklamere med et bærekraftstempel. Det å være i en posisjon for å kunne påvirke definisjoner og utforming av indikatorer for bærekraft, kan være avgjørende for i hvilken grad næringsliv må omstille seg, eventuelt om de skal klare å overleve.

Det er også en kamp om helheten, for hvordan skal en konkludere ei helhetlig vurdering av bærekraft? Det er en rekke faktorer og indikatorer som kan telle med når dette skal vurderes. Det nevnte SAFA-arbeidet vurderer bærekraft ut fra 21 tema og 58 undertema. En rapport fra NMBU og NIBIO i 2020 peker på et behov for å enes om mål og kriterier for bærekraft før en setter i gang et arbeid med å konkretisere indikatorer og foreta beregninger.

Ideelt bør det være slik, men samtidig skjer jo konkretiseringa allerede nå. Sertifiseringer og merkeordninger på enkeltindikatorer (CO₂-utslipp, dyreetikk og så videre) har funnet vei inn i butikkene, og bidrar med små steg forhåpentligvis i retning av ei mer bærekraftig utvikling. Den helhetlige bærekraftsvurderinga ser ikke ut til å være en del av dette.

Det er ikke bare posisjonering med indikatorer og merkeordninger som påvirker utviklinga av bærekraft. Det er også andre maktmidler i bruk. For eksempel pågår mye forsknings- og innovasjonsrettet arbeid innen teknologi, utnyttelse av nye bioressurser, utvikling av nye førkilder, produktutvikling og så videre. Dette støttes av penger til forskning, innovasjon og utvikling. De som får midler, kommer et steg videre, mens de som ikke får, blir hengende etter. Ingen kan være sikre på at det

satses på den mest bærekraftige hesten.

Med andre ord, å vente på en konsensus om hva som er bærekraftig, kan være feil strategi. Det skyver også det vanskelige spørsmålet foran oss om hvordan en gjennomfører ei helhetlig vurdering.

En rekke av bærekraftsmålene har innebygde motsetninger hvor en ikke kan regne seg fram til hva som er best. Det må gjøres avveininger basert på verdier og politiske prioriteringer, og til slutt markedets respons. Det arbeides for eksempel nå med å finne nye kilder og måter å produsere protein på.

Men hvordan avgjøres hvilken kilde en skal satse på og hva proteinet skal brukes til? Skal det gå til laksefôr, til kyllingfôr eller direkte til mat? Dette vil ikke bli avgjort i ei bærekraftsranking, men som summen av kunnskap, interesser og maktforhold fra en rekke felt, herunder investering i forskning.

Vitenskapen bør ta seg av kunnskapsgrunnlaget for enkeltindikatorer, legge til rette for ei helhetlig vurdering og peke på konflikter og dilemma. Det øvrige samfunnet må involveres i prosessen med samlet vurdering med prioriteringer og innføring av tiltak og reguleringer. Jeg vil advare mot troen på at det går an å regne seg fram til en konklusjon om ei helhetlig vurdering. Å kvantifisere og vekte enkeltindikatorer som deretter summeres i en samlet bærekraftsindeks, er ikke å avveie en helhet.

Styringsmessig bærekraft, slik det foreslås i den nevnte rapporten fra NMBU og NIBIO, er viktig å løfte opp. Den demokratiske samfunnsstyringa bør være rette kanal for å avveie de valg som må gjøres mellom ulike bærekraftshensyn, der det er motsetninger og dilemma. Det er slik vi gjerne vil at samfunnet skal styres ellers også.